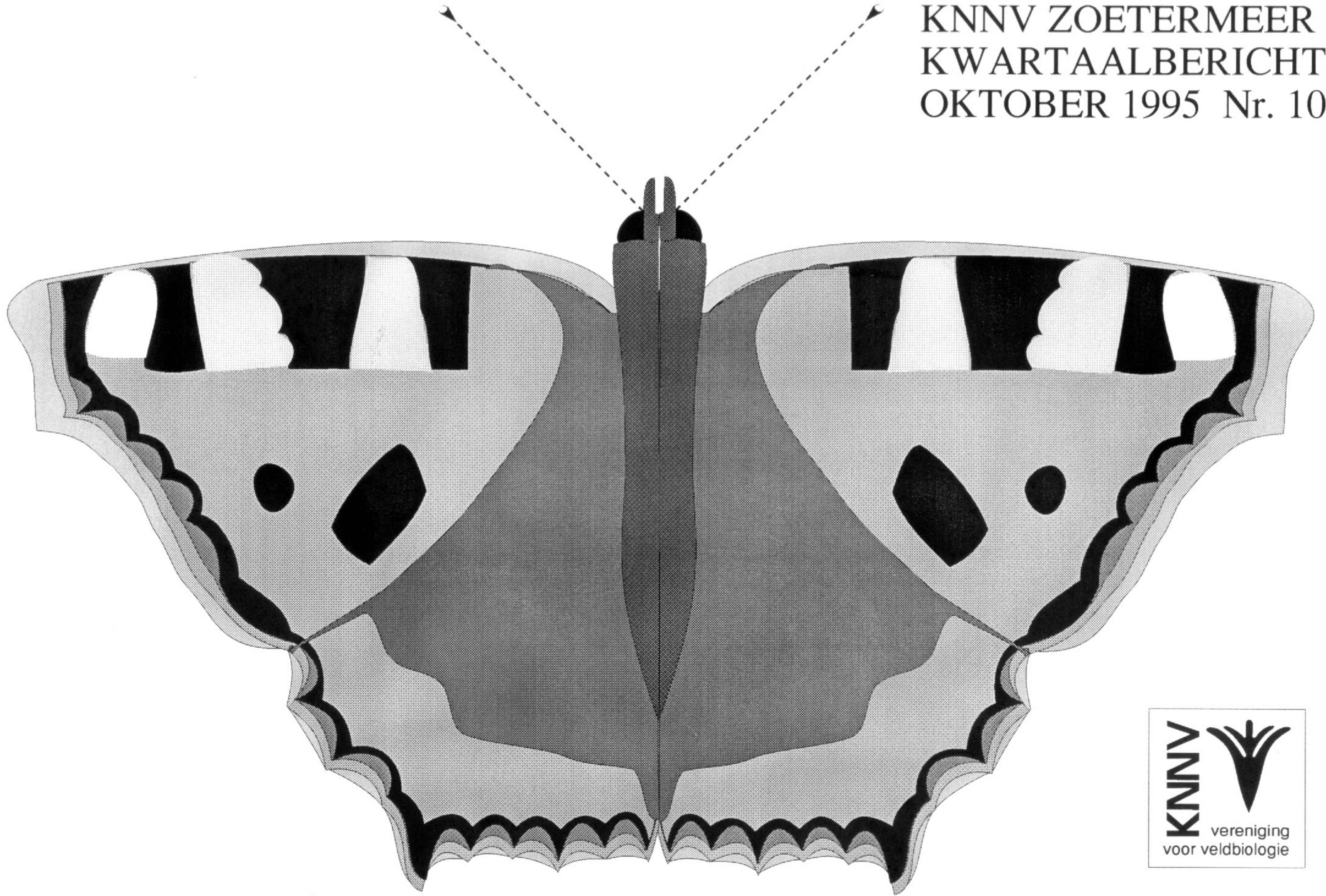

KNNV ZOETERMEER
KWARTAALBERICHT
OKTOBER 1995 Nr. 10

KONINKLIJKE NEDERLANDSE NATUURHISTORISCHE VERENIGING KWARTAALBERICHT ZOETERMEER

Nr.10

oktober 1995

INHOUD

UIT DE VERENIGING

1	VAN HET BESTUUR	3
2	ACTIVITEITEN VAN DE KNNV AFD. ZOETERMEER	3
3	BERICHT VAN DE PLANTENWERK GROEP	4

VERSLAGEN VAN ACTIVITEITEN

4	EXCURSIE BOLGERIJEN-AUTENA 15 JULI	5
5	WIJKEXCURSIE ROKKEVEEN 30 JULI	6
6	EXCURSIE NATUURONTWIKKELINGSGEBIED "NOORD-WEST" 19 AUGUSTUS	7
7	WATERPLANTENEXCURSIE 9 SEPTEMBER	8
8	FROM FAR, FROM EVE AND MORNING ...	9

GEZIEN IN ZOETERMEER

9	ZUID-LIMBURGSE BOSVIOOLTJES IN HET WESTER PARK	11
10	EEN GOED VLINDERJAAR	13
11	DAGVLINDERS IN ZOETERMEER	13
12	NATUURKRONIEK ZOETERMEER	15

DEBAT

13	OVER ECOLOGISCH INZICHT GESPROKEN	16
14	ERGERNISSEN VAN EEN ECOLOOG	17
15	HET PLAN WIELEWAAL	20

BUITEN DE VERENIGING

16	GEMEENTELIJKE PRINCIPES VOOR NATUURONTWIKKELING	23
17	HUISMOEDERTJES	27

GEGEVENS

18	DATA	29
19	REGISTER	29
20	NAMEN	31

UIT DE VERENIGING

1 VAN HET BESTUUR

Het tiende nummer van het kwartaalbericht van onze KNNV-afdeling ligt voor U. Een reden om even stil te staan bij dit bescheiden jubileum. Iedereen die zich wel eens bezig heeft gehouden met de productie van zelfs een eenvoudig verenigingsblad weet hoeveel werk en zorgen dat met zich meebrengt. Het bestuur van de KNNV-Zoetermeer is Taeke de Jong, de drijvende kracht achter ons blad, daarom bijzonder dankbaar voor de tijd en de zorg die hij aan ons onmisbare kwartaalblad geeft. Gelukkig heeft hij daarbij de onmisbare hulp van Suzan Blom en van vele anderen, die zorgen voor de inhoud en de benodigde ondersteuning.

Dit tiende nummer heeft ook iets bijzonders. Het bevat een uiteenzetting en een discussie van voor en tegenstanders van het plan Wielewaal. Dergelijke discussies zijn belangrijk om uiteindelijk de verdiensten van een plan te kunnen beoordelen.

Het bestuur van de KNNV-Zoetermeer waardeert initiatieven zoals het plan Wielewaal, waaraan veel positieve aspecten zitten. Er valt echter een belangrijke kanttekening bij te maken. Het gaat hier om een deelplan. Deelplannen houden geen rekening met effecten buiten het deelplan. Het geld voor de uitvoering van dit deelplan moet binnen het budget van de afdeling Groen van de gemeente gevonden worden. Dat betekent, dat minder geld beschikbaar is voor andere zaken. Als een dergelijk plan ten koste zou gaan van bijvoorbeeld het uitstekende lange-termijn beleid van de gemeente ten aanzien van een natuurlijk groenbeheer dan zouden wij dat zeer betreuren. Er moet dus niet met oogkleppen op naar deelplannen van diverse groeperingen gekeken worden; dit soort plannen moet passen in een totaal beeld, een duidelijk beleid t.a.v. natuurontwikkeling in geheel Zoetermeer. Wij hopen, dat de gemeente op dit punt niet in een ad-hoc beleid zal vervallen; natuurbeleid is per definitie lange-termijnbeleid.

2 ACTIVITEITEN VAN DE KNNV AFD. ZOETERMEER voor het vierde kwartaal van 1995.

1) Paddestoelenexcursie op zaterdag 7 oktober op landgoed "Elswout" bij Overveen.
Opgave voor deze excursie is verplicht i.v.m. vervoer.
(Jan: 079-169210 of Annet 079- 422924)
Verzamelpunt: Station Zoetermeer-Driemanspolder bij Hopman om 9.00 uur.
Deze excursie staat onder leiding van Peter van Wely.

2) Paddestoelenexcursie op zaterdag 21 oktober in het Vernédepark.
Leiding: Peter v. Wely. Aanvang/geschatte tijdsduur: 13.30 uur/2 uur.
Verzamelpunt parkeerplaats bij het nieuwe "bridge-home".

3) Lezing met dia's over de paddestoelen van Zoetermeer op woensdag 1 november in het M.E.C. "De Soete Aarde", v. Leeuwenhoeklaan 15A, door Peter v. Wely. Aanvang: 20.00 uur

4) Lezing met discussie over natuurontwikkeling in het stedelijk gebied van Zoetermeer op donderdag 23 november in het M.E.C. "De Soete aarde", v. Leeuwenhoeklaan 15A door Johan Vos, stedelijk ecooloog van de gemeente Zoetermeer. Aanvang: 20.00 uur

5) FLORON nodigt u uit voor de landelijke variadag op zaterdag 16 december in het Beatrixgebouw van de jaarbeurs te Utrecht. Aanvang 10.00 uur
Er worden verschillende floristisch getinte voordrachten gehouden en er is herbariummateriaal van bijzondere vondsten te bezichtigen.

6) Open avond op woensdag 20 december in het M.E.C. "De Soete Aarde" waar ieder lid van onze afdeling kan komen vertellen over zijn of haar leuke waarnemingen gedaan in de Zoetermeerse natuur of elders in 1995.
Aanvang 20.00 uur. De mogelijkheid om dia's te vertonen is aanwezig.
Ook zal op deze avond weer een algemene ledenvergadering gehouden worden.

7) Diapresentatie met als thema "De flora van Den Bosch anno 1993" door Rob de Vrind op donderdag 18 januari in het M.E.C. "De Soete aarde", v. Leeuwenhoeklaan 15A. Aanvang 20.00 uur.

3 BERICHT VAN DE PLANTENWERK GROEP

Annet de Jong

De Plantenwerkgroep is het afgelopen kwartaal (zomer 1995) twee keer op pad geweest. Een keer naar een natuurgebied van het Zuid Hollands landschap en de andere keer naar de ringdijk en een slotje van de Meerpolder. Beide keren lag de nadruk op oever -en waterplanten. Een verslag van deze excursies leest u in dit nummer en het volgende nummer.

Het komende kwartaal worden de laatste inventarisatiegegevens bijgewerkt en zullen de lijsten ingeleverd en verwerkt worden voor een overzicht. Het zal weer een spectaculaire lijst worden met vele nieuwe vondsten.

Wist u dat Zoetermeer een "oude muur" heeft met een grote populatie steenbreekvarens!! Hoewel het groeiseizoen dit jaar bijna is afgelopen wil ik nochmals iedereen oproepen om elke opmerkelijke wilde plant te signaleren. Ook al inventariseert u niet met een streeplijst, maar u ziet wel iets groeien wat uw aandacht trekt, noteer het!! Geef het aan ons door!!

Op de open avond in december is er volop de gelegenheid om niet alleen plantenwetenswaardigheden aan elkaar te vertellen, maar al uw "natuurlijke" avonturen. Zijn er ideeën, suggesties, wensen op het gebied van wilde planten (in Zoetermeer), die wij mee kunnen nemen naar de plannen voor het komende groeiseizoen 1996, dan hoor ik dat graag, telefonisch of op een van onze KNNV-activiteiten.

VERSLAGEN VAN ACTIVITEITEN

4 EXCURSIE BOLGERIJEN-AUTENA 15 JULI

Tilly Kester

Om waterplanten te bekijken zijn we deze keer niet in Zoetermeer gebleven maar hebben we een gebied in de Vijfheerenlanden bezocht. Het gebied is van het Zuidhollands landschap en ligt in de gemeente Vianen.

Het staat beschreven in het rode gidsje van het Zuid Hollands landschap, nr 36. Het gebied bestaat uit grienden, populierenbossen en schrale graslanden en sloten met soortenrijke water- en oeverbegroeiingen. Onder leiding van Jan Parmentier hebben we een route door dit gebied gelopen. Het pad voerde eerst door een bos- en griendachtige gebied. Naast het pad lag een slootje. Voor we het bos ingingen, heeft Jan al de eerste waterplantjes uit de sloot gevist, nl. *Azolla* ofwel *kroosvaren*. De *grote kroosvaren* vind je in slootjes met veel stikstof. We hebben in het "bos" o.a. *brunel*, *braam*, *haagwinde*, *bosaardbei*, *brede wespenorchis*, *kale jonker* gezien en langs de sloot o.a. *watertorkruid*, *moeraswalstro*, *bitterzoet*, *blauw glidkruid*, *moerasrolklaver*, *engelwortel*, *echte valeriaan*, *wolfspoot*, *moerasspirea*, *kattestaart*, *krabbescheer*.

Toen we uit het griendachtige bos waren, lag naast dit gebied een kade met aan weerszijden een slootje. Het water zag er helder uit. Wat we gezien hebben, was o.a. *hoge cyperzegge*, *moerasvergeet-mij-nietje*, *kikkerbeet*, *pijlkruid*, *waterpest*, *biezeknoppen*, *waterweegbree*, *gele plomp*, *gele waterkers*, *lidrus*, *grote watereppe*, *kleine watereppe*, *grote egelskop*, *moerasandoorn* en *zwanebloem*.

Uiteindelijk hebben we aan een picknicktafel nog een paar planten onder het binoculair bekeken, nl *kroosvaren* en iets wat op *schedefonteinkruid* leek, maar niet goed meer te determineren was.

Al met al was het een leuke excursie, met lekker zonnig weer en maar een paar regendruppels.

5 WIJKEXCURSIE ROKKEVEEN 30 JULI

Tilly Kester

Met een zeer klein groepje (totaal 4 mensen) hebben we de natuur in de wijk Rokkeveen bekeken. Het was erg warm en het waaide nauwelijks. Johan Vos hield een inleidend verhaal over deze, zoals hij zei "typisch jaren '80 wijk".

Rokkeveen is anders opgezet dan wijken zoals De Leyens en Seghwaert, nl met rechte, doorgaande straten. In plaats van vele stukjes kleinschalig groen heeft Rokkeveen een aantal grotere parken waarvan het Burgemeester Hoekstrapark het grootste is. Dit park met zijn markante watertoren dringt als een scheg (wig) de wijk binnen. Aan de noordzijde wordt het park begrensd door de spectrumsingel. In deze singel groeit veel *lidsteng*, een indicator voor (zoute) kwel.

Het Hoekstrapark is nog niet af en kent een gedifferentieerd beheer dat zoveel mogelijk in overeenstemming is met de vele functies van het park. Zeer duidelijk was dat te zien aan het contrast tussen het gazongras bij de vijver rondom het Dekkercentrum en de "gemeentelijke kant" waar de pastinaken volop in bloei stonden. Dankzij het mooie weer, vlogen er volop insecten waaronder veel *libellen* en *zweefvliegen*. Ook het gras in de grote cirkel rondom de zonnewijzer wordt als gazon beheerd terwijl buiten de "cirkel" de *pastinaken* wederom uitbundig bloeiden. Ergens zagen we *gevleugeld hertshooi*, een echte moerasplant tussen de jonge aanplant staan. Waarschijnlijk zijn er bij het zaaien indertijd zakjes zaad verwisseld.

Een stuk grasland dat het eerste jaar (per ongeluk?) als gazon is beheerd kent inmiddels een hooilandbeheer. Er stond volop *engels raaigras* te bloeien. De verwachting is dat het nog wel enige jaren zal duren voordat er echt sprake zal zijn van een bloemrijk hooiland. Op onze route door het park kwamen we een bloeiende kruldistel tegen. Deze soort behoort tot het geslacht *carduus*, (=distel), terwijl de *speerdistel*, de *akkerdistel* en de *kale jonker* tot het geslacht *cirsium* (=vederdistel) behoren. De pluisjes van deze distels hebben de structuur van een veertje.

Omdat delen van het park nog in de aanlegfase verkeren, waren er ook de diverse pionierplanten te bewonderen, zoals bijv de *melganzevoet* en de *spiesmelde*.

Op het braakliggende stuk langs de Verlengde Oostweg richting vleermuisbunker stond behalve uitgebloeide *zuring* ook veel *witte honingklaver*. Deze laatste soort werd volop bezocht door prachtige helblauwe *icarusblauwtjes*, zowel mannetjes als vrouwtjes. Johan vertelde dat juist op dit soort rommelige terreinen het *zwartsprietdikkopje* zich thuisvoelt. We hebben ze helaas niet gezien. *Steenhommels* daarentegen waren volop op de witte honingklaver te zien.

Aan de overkant van het water staan gloednieuwe luxe tweedoreneenkap-woningen met fors overstekende daken. Ideale plekken voor *huiszwaluwen* om te nestelen, zou je zo zeggen. En ja hoor, dat vonden de zwaluwen ook, ze vlogen af en aan maar we konden niet zien waar ze vandaan kwamen.

Na nog even naar het vleermuizenwinterverblijf in de geluidswal te hebben gekeken gingen we op weg naar ons volgende excursiedoel, de natuurvriendelijk tuin van de familie Kentie aan de Dolomiet. Op weg erheen stonden we nog even stil bij een witte *vlinderstruik* om te kijken of ook witte exemplaren aantrekkelijk zijn voor vlinders. En ja hoor, we zagen er *dagpauwogen*, *atlanta's* en een *distelvlinder* en ook nog *aardhommels*.

In de tuin werden we door Maaïke Kentie vriendelijk ontvangen en van een drankje voorzien. Ze vertelde dat de tuin zodanig aangelegd is dat, naast de familie zelf het spontane planten en dierenleven er uit de voeten moet kunnen. Vlinders en libellen hadden de tuin inmiddels ontdekt konden wij constateren. Het zag er dan ook feestelijk uit met al die witte schermen van de bloeiende peen. Een echte verademing in dit nieuwe buurtje met zoveel standaardtuintjes, een puntvoorziening voor de natuur, variatie op buurtniveau!

De veentuinen stonden ook nog op het programma, maar die hebben we vanwege het feit dat ze net gemaaid waren en de heersende hitte maar overgeslagen. Al met al was het een leuke wijkwandeling.

6 EXCURSIE NATUURONTWIKKELINGSGBIED "NOORD-WEST" 19 AUGUSTUS

Ank Smits

Ondanks de hoge temperaturen verzamelden zich een tiental mensen bij "de puinstort". Door het "storten" zijn er flinke heuvels ontstaan. Het hoogste punt geeft een mooi uitzicht over de omgeving.

Jan de Klink (rechts-midden op de foto), werkzaam bij de gemeente, leidde ons rond. Hij vertelde boeiend over de wijze van beheer die men voor ogen heeft in dit gebied.

In feite is dat beheer heel simpel: de natuur zelf mag dit gebied op natuurlijke wijze vormgeven. Om dit proces enigszins binnen de perken te houden en de begroeiing zo gevarieerd mogelijk te laten worden, zijn er een (beperkt aantal) grazers ingezet, zoals *galloway's* en schapen. Om een natuurlijk karakter te verkrijgen wordt het plaatsen van hekken zoveel mogelijk vermeden. Er worden natuurlijke barrières gebouwd in de vorm van flinke houtwallen. Deze houtwallen hebben ook als voordeel dat kleine dieren er een schuilplaats

vinden en zaden van heesters en bomen, buiten bereik van de grazers, de kans krijgen om uit te groeien. Dit gebied belooft wat voor de toekomst!

les Voogd

Op 19 augustus hebben een tiental deelnemers onder tropische omstandigheden een wandeling gemaakt onder leiding van een gids door het natuurontwikkelingsgebied "Noord-West". Aan het begin van de wandeling vertelde onze gids dat het reliëf in het gebied ontstaan was door de puinstort. Deze puinstort is daarna afgedekt met grond uit de directe omgeving. In eerste instantie was het de bedoeling het gebied daarna te beplanten zoals ook in andere parken is gebeurd, maar daar is later vanaf gezien. De bedoeling is nu dat in het gebied een "natuurlijk" beheer wordt toegepast. Door extensieve begrazing van heideschape, paarden en Galloway- runderen wordt succesie voorkomen. Hier en daar worden houtwallen aangebracht waardoor bossages kunnen ontstaan. Het gebied wordt omzoomd door waterpartijen.

Na deze inleiding beklommen we een van de heuvels van waaruit een goed overzicht van het gebied verkregen werd. Met de aanleg van enkele doorgaande fietspaden richting Stompwijk Leiden was reeds begonnen. In de noord-oosthoek van het gebied wordt een skibaan aangelegd.

Na een tocht van ongeveer 1,5 uur, die zeker de moeite waard was, waren we weer terug bij het beginpunt.

7 WATERPLANTENEXCURSIE 9 SEPTEMBER

Johan Vos

Na een regenachtige ochtend klaarde het op tegen de middag en toen we, met iets vertraging vertrokken richting ringsloot scheen de zon uitbundig.

Wegens een onvoorziene vakantie van Jan Parmentier stond deze (3e in de reeks) waterplantenexcursie onder de zeer deskundige leiding van Adrie van Heerden.

De groep bestond uit 12 excursiegangers en we hebben 3 locaties in 3 verschillende Km-hokken bezocht.

Locatie 1 (Km 30.57.13) De eerste kwelsloot onderaan de dijk van de ringsloot stond dit keer droog. Wel hebben we *penningkruid* en *fijn laddermos* op kunnen "vissen" Aan de oevers van de ringsloot zelf stond watermunt volop in bloei, maar ook *zwanebloem*, *grote egelskop* en *kleine watereppe*, te herkennen aan z'n karakteristiek ringetje waren in overvloed aanwezig. Uit de waterkolom zelf liet Adrie *gedoornde hoornblad* (blad met maximaal 4 eindslippen), *veelwortelig kroos* (rood aangelopen relatief grote schijfjes), *bult- en klein kroos* (bolling van het *bultkroos* groter naarmate het water voedselrijker is), *kikkerbeet* (*krabbescheer* verdwijnt langzamerhand uit Zoetermeer)

Locatie 2 (Km 30.57.14) De ringsloot verderop leverde naast de al genoemde soorten de volgende oeverplanten op: *heen* (vroeger *zeebies* genoemd), *groot moerasscherm* (kleiner dan *kleine watereppe*), *zwart tandzaad*, *veerdelig tandzaad* en *rode ganzevoet*. Uit het water viste Adrie nog *puntkroos* en *aarvederkruid* op.

Locatie 3 (Km 30.47.55) Een kwelsloot langs het fietspad links van de Broekweg leverde grote *waterweegbree* (blad met een hartvormige voet, dit i.t.t. de slanke waterweegbree die hier ook voorkomt) en de *grote lisdodde* die wel eens bastaardeert met de kleine. Uit het water haalde Adrie brede en *smalle waterpest*, *schedefontijnkruid*, *stijve waterranonkel*, *aarvederkruid* en een voor Zoetermeer nieuwe soort, het *kransvederkruid* te voorschijn, naast een aantal *kranswieren*.

Van alle soorten hebben we materiaal verzameld en na afloop van de excursie bestudeerd onder een binoculair op het M.E.C.

Het was naar mijn idee een geslaagde excursie, Bedankt Adrie!

8 FROM FAR, FROM EVE AND MORNING ...

Jan Muijs

Zo begint een gedicht van A.E. Housman, getoonzet door R. Vaughan Williams. Ik proef er beginselen in waarvan ik vermoed, dat die het leven hier, in Zoetermeer, en ver weg in vreemde landen beïnvloeden. Graag zou ik een glimp ervan opvangen. Soms meen ik iets te zien, bijvoorbeeld in ogenschijnlijke overeenkomsten of verschillen tussen de natuur hier en die daar, ver weg.

Met een KNNV-reis naar een aantal Nationale Parken in den vreemde kom je nog eens in gebieden die anders voor je onbereikbaar of gesloten waren geweest. Dit jaar heb ik zo kennis gemaakt met het oosten van Hongarije en het zuidoosten van Polen. Omdat Polen me nog het meest vers in het geheugen ligt, ditmaal een gedachten-uitstapje naar:

BIESZCZADY NATIONAAL PARK

Dit Nationale Park ligt in het uiterste zuidoosten van het land, deels uitstekend in Oekraïne. De hele zuidgrens van Polen wordt gevormd door de Karpaten,

die plaatselijk anders heten (Tatra, Pienini, Reuzengebergte). In dit gebied komen ze niet hoger dan de 1346 m van de Tarnica-top. Dit deel van de Karpaten wordt gekenmerkt door een groot aantal evenwijdig lopende berg- of eigenlijk heuvelruggen. Ze bestaan uit betrekkelijk netjes geplooid sedimenten van afwisselende erosiebestendigheid: zandsteen en (k)lei. De grote bijzonderheid van het park zijn de bergweiden op de kruinen van de ruggen, waarin alpiene en montane soorten moeten voorkomen.

Voor 1945 lagen er in de dalen dorpjes van blokhuisen en houten kerkjes, met een overwegend Grieks-katholieke "oekraïense" boerenbevolking. Zij pleegde akkerbouw in de dalen en weidden dieren op de bergkammen. Het bos daartussenin werd voor houtgebruik geëxploiteerd. Toen na de oorlog de nieuwe grenzen van Polen werden getrokken, vond hier een burgeroorlog plaats. Oekraïne had geprobeerd zich met Duitse steun los te maken uit de Sowjet-unie. Nadat de Duitsers waren verslagen, probeerden de Oekraïners het alleen, door een bij voorbaat verloren guerilla in de bergen. Om nieuwe conflicten te voorkomen deporteerde men de bevolking uit dit gebied van ruwweg 15 x 40 km: de helft naar de Oekraïne, de helft naar Pommeren waar de Duitsers net waren weggejaagd. Ik ben bang dat het daar net zo geweest moet zijn als nu in Joegoslavië. De verlaten dorpen werden gesloopt of platgebrand, voorzover ze na de strijd nog overeind stonden. Op de begraafplaatsen na, rond het fundament van de vroegere kerkjes, werden alle sporen uitgewist. Er ontstond een leeg land zonder hekken en kavels, dat me deed denken aan

de door C.D. Friedrich geschilderde eindeloze landschappen. Sommige stukken bos die zwaar hadden geleden onder de oorlog, werden herplant met sparren van de verkeerde soort (volgens onze landschapsarchitect). De meeste gedeelten moeten lang verboden gebied zijn geweest voor gewone mensen. Nu wordt het gebied beschouwd als "puur natuur" en aan zijn lot overgelaten. Wel halen de bosbouwers nog even die foute sparren eruit, met zwaar materieel. In een geheel gesloten gedeelte oerbos (*fagetum carpaticum*) dat net is ontsnapt aan de houtkap, leven *otters*, *wolven* en *beren*. In Slowakije is een aansluitend natuurreserveaat.

Dan blijkt het verschil in geschiedenis van twee landen, twee volken. Onze Poolse reisleader zou niet snel openlijk in twijfel trekken wat hem ooit als feit is meegedeeld. Was het uiten van een andere mening ooit gevaarlijk?

Het gebied is het onder strenge voorwaarden toegankelijk. De Polen houden netjes zich aan het zeer beperkte netwerk van gemarkeerde paden, waar je tegen betaling op mag lopen. De andere in het veld aanwezige en op de kaart aangegeven paden lokken ons, maar dienen kennelijk alleen voor de oriëntatie, zo ze al op de goede plaats zijn getekend. Nederlanders toetsen alle feiten en bevelen, en uiten vervolgens hun mening. In onze groep zaten: een aantal fanatieke plantesoortenjagers, een landschaps-, een tuinarchitect en een graslandkundige. De KNNV is een vereniging met "deskundigen"!

Die fraaie bergweiden waren volgens de Polen een natuurlijk en stabiel fenomeen. Men doet hier geen enkele ingreep. Het bewijs wordt geleverd door de groei van kraaiheide op de toppen. In Polen heet die slechts in de volle zon te kunnen groeien. Een andere bijzonderheid is de boomgrens die hier door het beukenwoud wordt gevormd. De elders in Europa voorkomende naaldhoutgordel ontbreekt. Ook moeten er nogal wat alpiene soorten in de kruinweiden groeien.

Inderdaad zien wij, toetsers, een handvol montane soorten, maar misschien waren we te laat in het jaar. Verder constateren we, dat het grasgewas erg hoog staat en soortenarm lijkt door verruiging, en dat veel lijsterbessen en enkele beuken inmiddels al de toppen hebben veroverd. Ze hebben het niet makkelijk; ze zijn gekromd door de wind, maar toch... Ook doet kraaiheide het bij ons ook goed in lichtdoorlatende dennebossen. Met weinig fantasie zien we dit gebied tot bos worden, een kwestie van hoogstens een halve eeuw. Of zou de Poolse natuur nu heel veel verschillen van de Nederlandse?

In Nederland waarderen we historische cultuurlandschappen ook als "natuur" en beheren die. We hebben bijvoorbeeld in de afgelopen 40 jaar geleerd dat: we heiden mooi vinden; heiden dichtgroeien; door begrazing en maaien of afplaggen de heide in stand blijft. In Polen moeten de natuurbeheerders dit waarschijnlijk nog ondervinden. Zouden ze voor de strikte natuur kiezen als die geweldige uitzichten en die alpiene soorten verdwijnen? Wij vermoedden dat de Bieszczadiers wel eens de Hooglanders te hulp zullen roepen! Of misschien die schaapskudden die soms op de schilderijen van Friedrich lopen, in de verte....

GEZIEN IN ZOETERMEER

9 ZUID-LIMBURGSE BOSVIOOLTJES IN HET WESTERPARK

Johan Vos

Al jaren is er in het Westerpark, tegenover de natuurtuin een vindplaats van bosviooltjes bekend. *Bosviooltjes* zijn nu niet direct plantesoorten die je in een Zoetermeers park van nauwelijks 20 jaar kunt verwachten, dus deze vondst zorgde indertijd voor nogal wat opwinding.

Wat de bosviooltjes betreft onderscheidt de flora van Heukels/Van der Meyden het *bleeksporig bosviooltje (riviniana)* en het veel zeldzamere *donkersporig bosviooltje (reichenbachiana)*. De eerste soort komt vrij algemeen voor op grazige, beschaduwde plaatsen in Zuid-Limburg, het diluviale deel van Nederland en in de duinen. De tweede soort is kritischer en komt nog het meeste voor in Zuid-Limburg. De bosviooltjes bij de natuurtuin zijn door mij, overigens zonder zorgvuldige determinatie ooit gekwalificeerd als *riviniana* viooltje en ook als zodanig op de Zoetermeerse totaalijst terecht gekomen.

Dit voorjaar vond ik opnieuw bosviooltjes in de bosstrook tussen Meerzicht en de geluidswal langs de A12. Na dit materiaal goed bestudeerd te hebben kwam ik tot de conclusie dat hier sprake moest zijn van het *reichenbachiana* viooltje!

Na deze opzienbarende ontdekking heb ik deze viooltjes vergeleken met die van de eerste vindplaats. Toen bleek echter dat de viooltjes van beide vindplaatsen overeenkwamen. Toch verliep de determinatie niet geheel bevredigend, de spoor was welliswaar donkerpaars en qua vorm en stand precies die van *reichenbachiana* maar niet geheel ongegroeft. Dat ongegroeft zijn is volgens de flora toch een, zo niet het belangrijkste determinatie-criterium.

De flora meldt dat er bastaardering tussen de beide ouders is waargenomen. De bastaarden zouden zoals dat goede bastaarden betaamt onvruchtbaar moeten zijn.

Donkersporig? bosviooltje uit Zoetermeer/Zuidlimburg met de slanke, bijna ongegroeft, donkerpaarse spoor.

Vervolgens heb ik materiaal van het Bleeksporig bosviooltje uit de Haarlemmer hout vergeleken met de Zoetermeerse exemplaren. De "echte" bleeksporige bosviooltjes voldeden volledig aan alle in de flora genoemde criteria, zoals de aanwezigheid van een geelwitte, knotsvormige, aan de top ingedeukte spoor met groeven.

Joop Mourik, onze florondistrictscoördinator zal het Zoetermeers materiaal verder onderzoeken en daarbij vooral kijken of de planten zaad produceren. Wij houden u op de hoogte!

Door toeval kwamen we met een bewoner van Meerzicht in contact die vertelde dat hij jaren geleden zaad van bosviooltjes uit zijn eigen tuin, tegenover de natuurtuin heeft uitgestrooid. Bij navraag bleek dat hij ooit een schep Zuid-Limburgse aarde met een paar Maartse viooltjes uit "Heer", een gehucht bij Maastricht heeft meegenomen naar Zoetermeer met de bedoeling om deze viooltjes in zijn eigen tuin te planten. Tot zijn eigen verbazing bleek dat hij met deze schep aarde niet alleen het Maarts viooltje maar ook andere bosplanten als donkersporig? bosviooltje, *muskuskruid*, *daslook* en *witte klaverzuring* had geïntroduceerd in zijn tuin.

Bleeksporig bosviooltje uit de Haarlemmer Hout met de knotsvormige, gegroefde, bleekgele spoor.

Volgens zijn eigen zeggen doen genoemde soorten het uitstekend en zijn ze bezig om uit zijn tuin naar het Westerpark te ontsnappen. De plantenwerkgroep is gewaarschuwd! Tot zover de feiten.

De aloude vraag duikt ook in dit geval weer op: is de afwezigheid van sommige soorten een bereikbaarheidsprobleem of is er (nog) geen geschikt milieu ter plekke aanwezig? Er zijn veel argumenten om het tweede standpunt te verdedigen want wat heeft een bosplant in een park zonder bosbodem van amper 20 jaar oud te zoeken?

Toch zou het feit dat de hierboven genoemde immigranten zo voorspoedig "verwilderen" en blijkbaar de concurrentie met de "ruigere" Zoetermeerse inheemse soorten aankunnen er op kunnen duiden dat gebrek aan diasporen van bosplanten in deze regio een probleem vormt.

Ik zou er echter zeker niet voor zijn om Zoetermeerse parken nu maar met bosgrond uit Zuid-Limburg te gaan "verrijken". Hoewel Zoetermeer er op die manier misschien een paar soorten bij krijgt, zou dat mijns inziens niet opwegen tegen het verlies aan botanische variatie op nationale schaal. Natuurlijk is het zo dat de mens bouwt, graaft en grond verplaatst en zeker in stedelijke regio's op deze wijze onbewust heel wat zaden en wortelstokken versleept. Zo reizen veel zaden van de zandgrond klandestien mee met wortelkluiten van bomen en struiken die afkomstig zijn van Brabantse boomkwekerijen. Met de aanplant worden de "indringers" dan vervolgens verspreid binnen Zoetermeer. De verspreiding van *witte winterpostelein* binnen Zoetermeer is bijvoorbeeld het levend bewijs van dit proces. Economische wetmatigheden zorgen er echter voor dat wij niet zo gauw te maken zullen krijgen met Zuid-limburgse grond.

Rest de vraag of bewuste introductie "erger" is dan onbewuste?

Ik zou willen voorstellen om de via de Zuid-Limburgse schep aarde geïntroduceerde bosplanten nauwlettend te volgen om zo te kunnen constateren of hun succes van tijdelijke aard is, of dat we te maken hebben met soorten die de concurrentie blijvend aankunnen en op termijn aan de Zoetermeerse flora toegevoegd kunnen gaan worden. Graag uw reactie!

10 EEN GOED VLINDERJAAR

Jeroen Voogd

Niet alleen landelijk kan er gesproken worden van een uitzonderlijk goed vlinderjaar, er zijn dit jaar op vier plaatsen in Nederland regelmatig *rouwmantels* waargenomen, ook in Zoetermeer worden er meer vlinders dan normaal gezien.

Het begon eigenlijk allemaal op 7 juni, toen ik mijn eerste *doodshoofdvlinder* vond in onze tuin. Ik kwam 's avonds laat thuis en trof deze schitterende reus onder de vlinders aan op de schuurdeur, helaas bleef hij maar kort zitten.

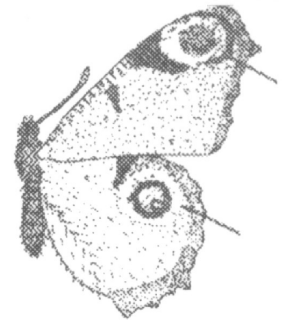
Waarschijnlijk was het een trekker, de vleugels waren al wat valer van kleur, dan bij een net uitgekomen vlinder. Dat het een goed trekvlinderjaar is blijkt ook uit het feit dat er veel *distelvlinders* en *atalanta's* worden gezien. Op vrijwel alle *speerdistels* (ook die in de Schapenwei) in het Westerpark zitten rupsen van de Distelvlinder.

Dit jaar heb ik ook twee *kolibrievlinders* gezien, eentje in het Westerpark en verder nog eentje in Pijnacker.

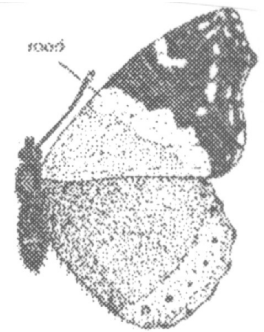
Opvallend was dat er half juli veel *gehakkelede aurelia's* te zien waren in het Westerpark, ook het *zwartsprietdikkopje* en het *landkaartje* zijn duidelijk talrijker dan andere jaren.

Tijdens wandelingen door het Westerpark heb ik regelmatig een tiental Landkaartjes (zomergeneratie) waargenomen.

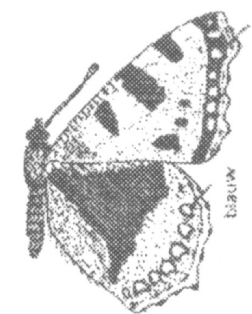
Eind augustus bleek ook uit de vele aanwezige rupsen dat het een goed vlinderjaar moet zijn geweest, in het Westerpark zitten veel rupsen van het Landkaartje (had ik hier nog nooit eerder gevonden). Verder tref ik nu op bijna iedere lep in het Westerpark wel een of meerdere rupsen van de *lindepijlstaart* aan.

Dagpauwoog

Atalanta

Kleine vos

11 DAGVLINDERS IN ZOETERMEER

Peter van Wely

Het is moeilijk te zeggen welke soorten in Zoetermeer talrijk zijn, omdat dat per jaar sterk wisselt. In onderstaande opsomming behandel ik de in Zoetermeer voorkomende soorten dus met het nodige voorbehoud globaal in de volgorde van talrijk naar minder talrijk in Zoetermeer.

De *dagpauwoog* (tuinen en parken, buddleja's) is de meeste jaren talrijk en in 1995 zeer talrijk.

De *kleine vos* (tuinen, parken en in open gebieden) was massaal in 1982 en 1991, meestal gewoon tot talrijk. In 1993 waren er weinig.

De *atalanta* (tuinen, parken en bosrandjes, koninginnekruid) meestal talrijke trekvlinder. Zeer talrijk in 1989, 1990 en 1992. Een slap jaar was 1991.

De *citroenvlinder* (tuinen, parken) gewoon tot vrij talrijk. Slecht jaar in 1994.

Het *klein koolwitje* (overal) gewoon tot zeer gewoon.

Het *klein geaderd witje* (over het algemeen op vochtiger plaatsen dan het klein koolwitje) gewoon tot zeer gewoon, evenals het *bruin zandoogje*.

De *distelvlinder* (tuinen en meer open terreinen dan de atalanta) kan talrijk zijn en zeer schaars. Het is een sterk in aantal wisselende trekvlinder. Talrijk in 1988 in 1992. Slechte jaren waren 1984, 1987 en 1989.

Het *boomblauwtje* (tuinen en plantsoenen) is een minder algemene soort dan de vorige soorten. In 1992, 1995 vloog hij goed. 1991 was een heel slecht jaar.

Het *groot koolwitje* (tuinen, weilanden, open gebieden) fluctueert enorm. 1995 was een slecht jaar, maar in 1993 en 1994 was hij vaak te zien.

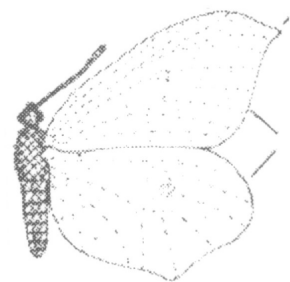
Het *icarusblauwtje* (kruidenrijke graslandjes) was in 1989 heel talrijk, maar in 1993 heb ik hem nauwelijks gezien.

De *argusvlinder* (wegbermen, graslanden, open terreinen), meestal vrij talrijk, sommige jaren slechter, zoals in 1995.

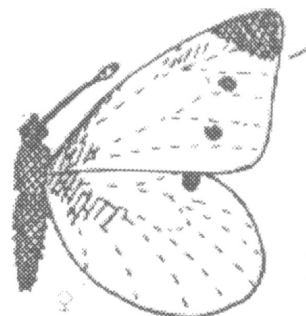
Het *hooibeestje* (graslandjes, wegbermen, open terreinen) is bijna uit Zoetermeer verdwenen. In de tachtiger jaren was het hier een algemene en talrijke vlinder. Begin jaren '90 begon de teruggang. In 1994 zag ik nog enkele exemplaren, maar in 1995 heb ik hem nog niet waargenomen. Dit geldt trouwens niet alleen voor Zoetermeer, het is een landelijke teruggang.

Vlinderwaarnemers die na 1990 begonnen zijn beschouwen het hooibeestje dan ook als een schaarse vlinder.

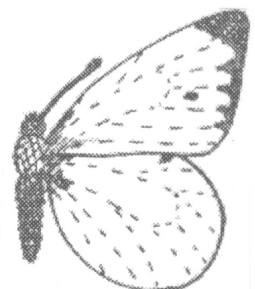
De *kleine vuurvlinder* (verruigde terreintjes met zuring) is nooit talrijk en altijd vrij schaars geweest in Zoetermeer. Zijn generatieopbouw (overlappende generaties) is zodanig dat hij altijd te lijden heeft van het maaibeheer.

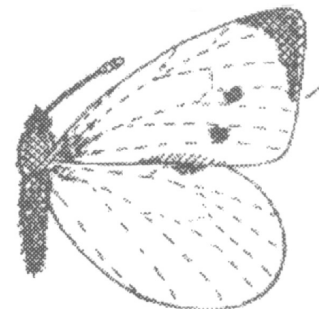
Citroenvlinder

Klein koolwitje

Klein geaderd witje

Groot koolwitje

Het begin van de vliegtijd van de nieuwe generatie (ca. 10 augustus) valt net een week voor de maaiperiode (half augustus), zodat hij op het maaisel zijn eitjes niet kwijt kan. Het *zwartsprietdikkopje* (graslandjes, wegbermen, op wat schralere en drogere grond) is altijd in klein aantal te zien. Het is daarom moeilijk te zeggen of deze vlinder sterk fluctueert. Het *bruinblauwtje* (voornamelijk in het Westerpark met uitlopers langs de sprinterlijn) is plaatselijk vrij talrijk met weinig fluctuaties.

Het *landkaartje* (bosranden, brandnetelbosjes) is in tegenstelling tot 15 jaar geleden tegenwoordig elk jaar in Zoetermeer te zien. Vooral 1994 was hier een goed jaar.

De *gehakkelde aurelia* (bosranden, minder in tuinen) is ook pas de laatste jaren ieder jaar in vrij klein aantal in Zoetermeer te zien.

Als zeldzame zwervers heb ik in Zoetermeer het *bont zandoogje*, *oranje zandoogje*, *groot geaderd witje* gezien. Onregelmatige trekvlinders in Zoetermeer zijn *gele luzernevlinder* (1992), *oranje-luzernevlinder* (o.a. in 1991 en 1994).

Zoetermeer steekt vrij gunstig af tegen bijvoorbeeld Delft, omdat in de Delftse Hout op ongunstige tijden (in mei en juli) gemaaid wordt. De Delfse Hout is een potentieel rijk vlindergebied.

Andere soorten die men wel in (de omgeving van) steden aantreft stuiten in Zoetermeer op beperkingen die met het (omringende) landschap samenhangen. Het *oranjetipje* komt hier bijvoorbeeld niet voor omdat de soort kleine open gebieden van een bepaalde maat met houtwallen in de directe omgeving van Zoetermeer mist, ookal is zijn waardplant, look-zonder-look en pinksterbloem hier rijk vertegenwoordigd. De *sleedoornpage* heeft Zwolle en Arnhem via het bos kunnen bereiken. Je hoeft hem dus hier niet te verwachten, omdat Zoetermeer als het ware in een "woestijn" van weidegebieden ligt. Hij is in Zwolle en Arnhem vervolgens aangeslagen omdat daar de sleedoorn regelmatig gesnoeid wordt en hij zijn eitjes graag op eenjarig hout (verse uitlopers) afzet.

12 NATUURKRONIEK ZOETERMEER

Peter van Wely

De zomer van 1995 gaf een massale verschijning van dagpauwogen te zien. Je kon geen buddleja voorbij fietsen, of je telde er zomaar 25 dagpauwogen. Ook zag ik in Noordwest Overijssel in mijn vakantie behalve een paar honderd dagpauwogen, minstens drie dagen constante trek van solitaire exemplaren van oost naar west vliegende dagpauwogen. De talrijkheid van dagpauwogen begon vanaf de eerste week van augustus snel af te nemen doordat de dagpauwogen dan in winterslaap (diapauze) gaan, ondanks de hitte van wel 30 graden. Als de buddleja eind juli vol zit met dagpauwogen, zie je vrijwel geen kleine vossen, omdat je dan net tussen twee generaties zit: de eerste generatie is half juli uitgevlogen en de tweede generatie zal pas half augustus verschijnen.

Een uitzonderlijk verschijnsel dit jaar, was de migratie van de vrijwel uitgestorven rouwmantel in Nederland. Jeroen Voogd maakte in zijn artikel al gewag van het verschijnen van de rouwmantel op vier plaatsen in Nederland. De rouwmantels werden ook in het westen van Zuid-Holland gezien. Trekkers werden onder andere waargenomen langs de Kruithuisweg in Delft, de Ackerdijkse Plassen bij Pijnacker, de Aaltje Keetpolder ten noorden van Schiedam. Zelf heb ik de rouwmantel niet in Zoetermeer gezien. Het groot koolwitje had een slecht jaar, evenals de argusvlinder. Met name de tweede generatie van de argusvlinder was beneden de maat. Misschien was de hitte en droogte daarvan de oorzaak.

Dit jaar heb ik overigens ook voor het eerst geen hooibeestjes in Zoetermeer gezien. Dat is in overéénstemming met de landelijke afname van de soort.

DEBAT

13 OVER ECOLOGISCH INZICHT GESPROKEN

Jeroen Voogd

Reeds in kwartaalbericht nr. 8 fronsten mijn wenkbrauwen zich bij het lezen van het stukje "goed bedoeld hobbyisme ecologisch gevaarlijk". In het genoemde stukje wordt geen enkel voorbeeld van goed bedoeld hobbyisme gegeven, of je zou tussen de regels door moeten lezen dat, het voeren van vogels, het ophangen van nestkastjes en het aan een broedgelegenheid helpen van een Ooievaar, ecologisch gevaarlijk is en getuigt van geen enkel ecologisch inzicht.

Het is inderdaad dom om op grond van soorten te zeggen dat het ergens om hoogwaardige natuur gaat. Maar het is nog naïefer om niet te erkennen dat een grotere soortenrijkdom wel degelijk iets toevoegt aan de waarde van een gebied. Ieder organisme stelt eisen aan zijn habitat en kan dus in principe worden gebruikt als graadmeter voor de toestand waarin de natuur zich bevindt.

In dit artikel wordt gesuggereerd dat het bevorderen van een vogelpopulatie nadelige effecten heeft op andere organismen, waarvan uiteindelijk ook de vogels afhankelijk zijn. De populatiedynamica heeft ons geleerd dat er inderdaad verschuivingen zullen optreden, echter slechts zelden zullen er soorten verdwijnen en er zullen nooit meer dieren en planten komen dan de "draagkracht" van het betreffende gebied toestaat.

Ook in kwartaalbericht nr. 9 staat een artikel, over het plan Wielewaal, dat naar mijn inziens op zijn zachtst gezegd erg eenzijdig en dus onvolledig is. In het artikel wordt het project Wielewaal van de gemeente compleet de grond in geboord. De auteurs geven voeren geen echte argumenten en hebben al helemaal geen alternatief. Het is ook erg flauw om te verwijzen naar "fouten" uit het verleden en deze te gebruiken als argument dat de gemeente ook nu weer als een kip zonder kop een ecologische flater zal begaan. Blijkbaar zijn de gemeentelijke instanties en de opstellers van het plan "Wielewaal" niet op de hoogte van het feit dat binnen Zoetermeer enige zeer deskundige "ecologen" wonen. Uiteraard zouden zij deze dan advies gevraagd hebben.

Bovendien wordt er in dit artikel een beeld geschetst van de gemeente Zoetermeer dat absoluut onjuist is. Het milieubeleid van de gemeente Zoetermeer is helemaal niet zo slecht. Uiteraard zijn er in het verleden fouten gemaakt zijn, maar de intentie van de gemeente is zeker goed. Zeker het botanische beleid van de gemeente Zoetermeer begint zijn vruchten af te werpen en ook de vlinderstand mag over het algemeen goed genoemd worden, zeker in vergelijking met andere gemeenten.

Ik denk dat het erg vroeg is om nu al te stellen dat er zeker geen Wielewaal zal broeden in het Prielengebied. Van een vogelkenner en inventariseerder bij uitstek heb ik namelijk vernomen dat in een vergelijkbaar "Prielengebied" in de omgeving van Eindhoven (ook gelegen naast een zeer drukke recreatieplas) al drie jaar achtereen een Wielewaal broedt. Ook de eilandtheorie (belangrijke theorie over de verspreiding van organismen), geeft aan dat de kans op een broedende Wielewaal wel degelijk groter is indien het Prielengebied vergroot wordt. De auteurs zelf geven al aan dat er misschien al wel eens een Wielewaal gebroed heeft.

De karakteristieke vlinders die genoemd worden als bewoners van het populierenbos, zijn allemaal soorten die ik ook in het aangrenzende Prielengebied heb aangetroffen, weliswaar op wilgen in plaats van populieren. Het zijn bovendien allemaal zeer algemeen voorkomende vlinders in Zoetermeer.

In het Prielengebied komen naast deze soorten ook veel minder algemene Zoetermeerse soorten voor, of in elk geval soorten die aan een specifiek biotoop zijn gebonden. Zo heb ik in het Prielengebied rupsen van de *drinker* en *gehakkelde aurelia* gevonden.

Als fourageergebied voor vlinders heeft een Prielengebied ook een belangrijke functie dankzij het *koninginnekruid* dat er steeds meer voorkomt.

Een volgend onzinnig argument betreft het geschetste parkeerprobleem, dit lijkt mij een probleem dat heel makkelijk opgelost kan worden. Een hekje langs de rand of een greppeltje.... Bovendien is de parkeerdruk een reeds bestaand probleem.

Misschien zal er geen Wielewaal komen in het nieuwe Prielengebied, ook dan is er zeker geen sprake van een ecologische flater. Het gebied zal een ontwikkeling doormaken zoals Johan Vos reeds heeft aangegeven in kwartaalbericht nr. 8.

(Natuurbos "Prielengebied") De diversiteit zal toenemen in vergelijking met het populierenbos. Ik denk dat ieder voor zich nu de keuze moet maken of hij of zij vindt dat er sprake is van een ecologische voor- of achteruitgang.

Verder zijn er ver gevorderde plannen om Ringslangen uit te zetten in het gebied. (Wereld Natuur Fonds in samenwerking met het Reptilion) Door uitbreiding van het Prielengebied zal de kans op succes van deze introductie toenemen. Naar mijn mening zou deze introductie zeker een verrijking zijn van het Prielengebied.

Na mijn relaas moge het duidelijk zijn, dat ik in ieder geval vind dat de ecologisch klok zeker niet op nul gehouden wordt door het huidige beleid.

14 ERGERNISSEN VAN EEN ECOLOOG

Taeke de Jong

Eindelijk debat! Jeroen opponeert als eerste. Ik hoop dat andere lezers zich hierdoor gestimuleerd voelen ook reacties te geven op stukjes in dit blad waarmee zij het niet eens zijn. Wat mij betreft kan het niet fel genoeg, dat stelt immers de argumenten op scherp en stimuleert het leesplezier van de toeschouwers. Het slechtste wat ons daarbij kan overkomen is, dat mensen zich daardoor persoonlijk voelen aangevallen. Zo'n gevoel is mij gelukkig vreemd. Ik waardeer het dan ook zeer dat Jeroen van zich laat horen en ik laat het er vervolgens natuurlijk niet bij zitten.

In de eerste plaats wil ik een misverstand uit de weg ruimen. Het plan Wielewaal is geen plan van de gemeente maar van het adviserende Platform Groen waarin de Zoetermeerse natuurverenigingen zijn verenigd. Aan het plan is waarschijnlijk het meest bijgedragen door de actieve leden van de Vogelwerkgroep. Ik juich het zeer toe dat vanuit de natuurverenigingen zulke plannen worden gemaakt en aan de gemeente aangeboden. Dat zou veel meer moeten gebeuren. Wij zouden ook wel eens een plan kunnen maken. Mijn ergernis geldt niet het plan en zeker niet het Platform Groen. Waar ik mij aan erger is, dat de gemeente zelf geen duidelijk geformuleerde doelstellingen heeft en geen natuurbeleidsplan voor het hele grondgebied. Daardoor geeft zij met veel publiciteit met de ene hand wat zij met de andere hand kapot maakt zonder dat iemand dat merkt of controleert omdat er niets is waaraan dat getoetst kan worden. Er is dus geen kader waarin initiatieven binnen en buiten het gemeentelijk apparaat tegen elkaar kunnen worden afgewogen. Met één pennestreek kan de 25 jaar botanisch natuurbeleid waarover ik evenals Jeroen zo enthousiast ben, om zeep geholpen worden, voor ieder onzichtbaar achter het rookgordijn van een tijdelijk publicitair succes waarvan het effect gezien eerdere ervaringen twijfelachtig is. Ik weet dat er binnen de gemeente civieltechnici en landschapsarchitecten zijn die al dat wilde gedoe maar niks vinden. In de nieuwe wijk Noordhove hebben harde beschoeiingen het alweer bijna gewonnen van de natte taluds.

Die drukken door het benodigde oppervlak immers zwaar op de grondexploitatie en door hun veronderstelde beheer op de toekomstige beheerslast.

De onkruidbestrijdingsmiddelen waren bijna weer teruggeweest omdat grote "nette" oppervlakken landschapsarchitectonisch aantrekkelijk zijn. De "harde" ingenieurs hebben veel duidelijker plannen dan die ene ecooloog met zijn moeilijke verhalen bij de gemeente. Deze plannen kunnen na uitvoering altijd goedkoper weer "gecompenseerd" worden door publicitair en politiek goed scorende andere duidelijke plannen zoals bijvoorbeeld het plan Wielewaal. Zo worden de integere maar nietsvermoedende natuurverenigingen voor een compensatiekarretje gespannen dat mij ergert en tot kritische stukjes inspireert. Een natuurvereniging komt natuurlijk volkomen terecht en te goeder trouw voor haar eigen hobby op, maar het is gevaarlijk zulke hobbies maatgevend te maken voor het integrale natuurbeleid van een gemeente. Het gaat om méér dan het belang van hobbyisten. Voor je het weet wordt het "natuurbelang" in de gemeente gewogen naar het aantal betalende leden van verschillende natuurverenigingen en het gemeentelijk beleid een laveren tussen binnen- en buitengemeentelijke belangen: dit jaar iets voor de vogels, volgend jaar voor de vlinders, dan een jaartje civiele techniek, een jaartje landschapsarchitectuur en daarna zien we wel weer. Zwalken van het ene concessie naar de andere en ondertussen vergeten dat je ooit een beleid had dat van Zoetermeer koploper in natuurontwikkeling heeft gemaakt.

Nu dit misverstand uit de weg geruimd is, moet duidelijk zijn dat ik het in tegenstelling tot wat Jeroen lijkt te denken met twee van zijn opmerkingen zeer eens ben: soortenrijkdom, biodiversiteit, is een belangrijke (in het nationale natuurbeleid zelfs de belangrijkste) graadmeter voor de natuurwaarde en het 25 jaar volgehouden botanisch beleid van de gemeente Zoetermeer werpt in dat opzicht indrukwekkend vruchten af. Ik verbind hieraan echter andere conclusies dan Jeroen en ben het vervolgens op enkele punten niet met hem eens. Mijn conclusie is, dat we in de eerste plaats het bestaande botanische beleid moeten voortzetten en ten behoeve van de biodiversiteit moeten differentiëren naar wijken, buurten en woonomgevingen. Nu doet zich ten aanzien van het begrip "verscheidenheid" een merkwaardige spraakverwarring voor die ik eerst moet uitleggen voordat ik aannemelijk kan maken waarom Jeroen op die overgebleven punten ongelijk geeft. De oorzaak van die spraakverwarring vat ik samen met het begrip "schaalparadox", de spraakverwarring zelf als "schaalvervalsing"

Wanneer men bijgaande figuur met het kleinste blikveld bekijkt, moet men "verschil" constateren. Elke zwarte stip heeft immers een witte stip in de omgeving. Kijkt men echter met een driemaal zo groot blikveld,

dan treft men overal dezelfde groepjes van zeven stippen (zes wit en één zwart) aan en moet men "gelijkheid" constateren. Men kan dus ruzie krijgen om niets wanneer men op verschillende schaalniveaus redeneert, maar men kan het ook roerend eens lijken, terwijl men eigenlijk een tegengesteld inzicht heeft dat zich eens zal wreken. In bijgaand schema kan de omslag van de conclusie reeds plaats vinden bij een schaalniveauverschil van een factor 3 lineair. Dit inzicht heeft grote consequenties voor het natuurbeleid. Als men

bijvoorbeeld pleit voor een zo groot mogelijke Europese diversiteit, dan zou dat voor Nederland wel eens kunnen betekenen dat men van dat land het beste één groot waddegebied kan maken. Dat is op het schaalniveau van ons land nu niet bepaald verscheidenheid. Pleit men daarentegen voor de grootst mogelijke nationale diversiteit, dan zou men alle Europese biotopen in ons land moeten verenigen. Als ieder Europees land dat zou doen, zou er van een Europese diversiteit weer niet veel overblijven. Hetzelfde geldt voor de stad Zoetermeer en zijn stadsdelen of voor het Noord-Aa-gebied en zijn componenten. Als iedere buurt een zo groot mogelijke diversiteit zou hebben, zou de wijk als geheel nogal eentonig worden. Als men in het Noord-Aa-gebied het populierenbos prielengebied maakt, valt het verschil tussen prielengebied en populierenbos weg. De vraag is natuurlijk of dat erg is. Dat weet ik ook niet.

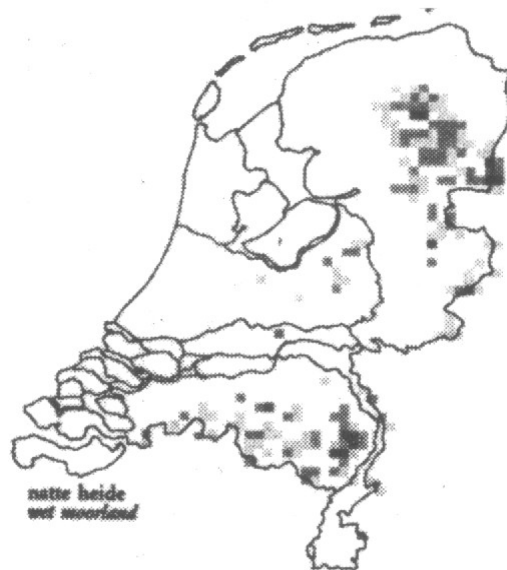
Het gaat mij nu alleen om het principe van de schaalgebonden diversiteit. De conclusie kan in elk geval getrokken worden, dat men op elk schaalniveau opnieuw moet vaststellen welke diversiteit men wil. En dat hebben we in Zoetermeer nog niet gedaan.

Wat men dus in de ecologie niet mag doen, is conclusies trekken op een bepaald schaalniveau en deze zonder meer toepassen op andere schaalniveaus. En dat is wat Jeroen, overigens in het gezelschap van andere biologen, doet. Hij heeft bijvoorbeeld van een vogelkenner en inventariseerder bij uitstek vernomen dat in een vergelijkbaar prielengebied in de omgeving van Eindhoven al drie jaar achtereen een *wielewaal* broedt. Dat verwondert mij niet, wanneer men de spreiding van de *Wielewaal* in Nederland bekijkt (zie bovenste kaart). Wat voor Eindhoven geldt, geldt gezien deze kaart echter waarschijnlijk niet voor Zoetermeer.

Wanneer ik deze kaart met de volgende kaart vergelijk rijst bij mij bovendien het vermoeden dat voor het voorkomen van de *wielewaal* nat natuurgebied in de wijde omgeving bevorderlijk is. Het verspreidingsgebied valt er niet mee samen, maar ligt er telkens naast. Van een mij bekende vogelkenner en inventariseerder bij uitstek heb ik op mijn beurt gehoord dat de *wielewaal* ook in populieren- en eikenbossen wordt waargenomen. Als dat waar is, is een prielengebied niet eens noodzakelijk, als er maar natte hoogveen-gebieden in een straal van enkele tientallen kilometers zijn. Ik weet

De spreiding van de Wielewaal volgens de SOVON vogelatlas

Voorkomen van natte heide in Nederland

dat niet, want ik weet bijna niets van ecosystemen, maar ik weet genoeg om iedereen te wantrouwen die zegt dat zij of hij er verstand van heeft. Wij weten nog zo weinig. Ik zou me zelfs kunnen voorstellen, om nu maar eens een heel boude bewering te doen, dat vogels die broeden in het prielengebied een populierenbos in de buurt nodig kunnen hebben als soortenarm fourageergebied.

Als dat waar is, zouden door het plan Wielewaal rondom de populierenbosjes ook soorten kunnen verdwijnen. Ik vind dus dat je, als je zo'n plan uitvoert altijd geld moet reserveren om achteraf een verlies- en winstrekening te maken voor het hele gebied. Daarvoor is de inventarisatie vooraf en achteraf zo belangrijk en het is dan ook zeer te waarderen dat het Platform Groen bij het plan al provisorisch zo'n inventarisatie levert en voorstellen doet voor monitoring in de toekomst. Onvolkomenheden (we hebben bijvoorbeeld nog wat nachtvinders genoemd) moeten door de gemeente worden aangevuld. Daar moet geld voor gereserveerd worden en niet alleen voor dit projectvoorstel, maar voor heel Zoetermeer.

Nu de eilandtheorie: het aantal soorten (S) groeit met het oppervlak (A), bijvoorbeeld volgens de formule $S=40A^{0,17}$. Deze formule geldt volgens Preston (1962), geciteerd bij Krebs (1994) voor vogels in de VS. Volgens deze formule zouden in het Prielengebied (10ha, 25 acres in de formule) 35 soorten vogels moeten huizen (het Platform Groen telt er 15) en bij verdubbeling van het oppervlak 39. Ik heb begrepen dat het plan inmiddels tot de helft van het populierenbos is ingekrompen, dat zou volgens deze formule tot 37 soorten vogels leiden. Gesteld dat, gezien de inventarisatie van het Platform, de formule voor onze situatie moet worden aangepast, en de winst aan vogels gehalveerd zou moeten worden, dan zou de verdubbeling van oppervlak 1 á 2 vogels in dit gebied extra opleveren. Ik ben alleen al vóór de uitvoering van het plan uit een wetenschappelijke interesse of dit klopt. De eilandtheorie wordt door landschapsarchitecten nog geloofd omdat ecologische infrastructuur zo makkelijk tekent en grote oppervlakken hen meer werk opleveren, maar de ecologen hebben haar al meer dan 10 jaar naar het rariteitenkabinet van de monocausale verklaringen verwezen (zie bijvoorbeeld Pianka, 1994). Topografische variatie is een veel belangrijker variabele: er zijn kleine, gradiëntrijke plekken met veel soorten en grote, gradiëntarme met weinig. Dat geldt met name voor de flora, de basis van de voedselpiramide. Er zijn zelfs publicaties die ecologische verbindingsen, bedoeld om het areaal en dus de overlevingskans van soorten te vergroten, juist als een gevaar voor de plaatselijke soortenrijkdom afschilderen. Isolatie ten behoeve van metapopulaties is dan weer het motto. Dat gaat mij te ver, maar ik geloof wel, dat men voor de flora een andere diversiteitsstrategie moet kiezen dan voor de fauna. En ik vind dat in stedelijke gebieden de nadruk moet liggen op floristische diversiteit. Ik kom daarop terug in mijn artikel over het natuurbeleid in Zoetermeer. Over die parkeerplaatsen praat ik als stedenbouwkundige met Jeroen zelf nog wel eens en over mijn esthetische waardering voor het contrast van de populieren met het prielengebied zal ik nu maar zwijgen. Erik Kortland, auteur van het plan, krijgt in dit debat het laatste woord.

15 HET PLAN WIELEWAAL

Erik Kortland

Waarom?

Begin dit jaar moest in het Noord-Aagebied wilgenbos wijken voor extra parkeerplaatsen ten gunste van strandbezoekers. Daar verdween o.a. leefgebied van zeldzame Zoetermeerse broedvogels: *blauwborst* en *bosuil*. Platform Groen, het samenwerkingsverband van Zoetermeerse natuur- en milieugroepen waarin toen het KNNV nog niet

vertegenwoordigd was, heeft daarop voorgesteld het verlies aan natuur te compenseren. Geschikt hiervoor is het bos langs de Aziëweg: een monotoon bos (de bomen staan allemaal strak in de rij, zijn van dezelfde soort en dezelfde hoogte). Dit produktiebos blijkt echter niets op te leveren. Bosbouw kan daarom nu worden geschrapt als functie van het bos. Door de huidige monotonie van het bos te doorbreken ontstaan vervolgens uitstekende kansen om de natuurwaarden te vergroten en de recreatiegelegenheid te verbeteren. Platform Groen heeft de gemeente voorgesteld deze kansen te benutten, en daarvoor Plan Wielewaal geschreven. Dit plan bevat vier kernpunten:

- kreek aanleggen
- populierenbos omvormen tot natuurbos
- uitbreiding (rond)wandelgelegenheid
- uitbreiding publieksvoorlichting

Het plangebied is het populierenbos in de noordkant van het Noord-Aa gebied.

Ingrepen

Ter verhoging van natuurwaarden zijn twee ingrepen voorgesteld:

1. Kreek aanleggen

De kreek, een slingerende waterloop met aan weerszijden een brede rietkraag, komt als leefgebied en natuurlijke moerasverbinding tussen de oevergebieden van twee plassen (Zoetermeerseplas en Plas van Wiegel) de natuurwaarde ten goede. Van de kreek kunnen vele soorten planten en dieren profiteren zoals: IJsvogel, Roerdomp, Hermelijn, Waterspitsmuis. Watervleermuis en Ringslang.

2. Populierenbos omvormen tot natuurbos

Aan weerszijden van het populierenbos ligt al bestaan natuurbos: het prielenbos en het bos rond de Plan van Wiegel. Met de omvorming van het populierenbos ontstaat een aaneengesloten natuurboscomplex.

Aanzienlijke natuurwinst door deze ingreep is te verwachten gelet op het huidige verschil in natuurwaarde tussen prielenbos en het populierenbos. Volgens inventarisatiegegevens uit '93 is in het prielenbos namelijk de broedvogeldichtheid tenminste 9x hoger dan in het populierenbos. Daarnaast is volgens de inschatting van een professionele vegetatiekarterder van provincie Zuid-Holland (B. Dijkstra) de natuurwaarde van de vegetatie van het prielenbos ten opzichte van het populierenbos tenminste 10x hoger. Hierbij gaat hij uit van de natuurwaarderingssystematiek van Provincie Zuid-Holland. Extra natuurwinst is bovendien te verwachten omdat door deze ingreep de versnippering van verspreid gelegen natuurbos wordt opgeheven. De Wielewaal is gekozen als symbool van het plan, omdat deze vogel attractief is en te boek staat als indicatorsoort voor een goede natuurkwaliteit van het bos. Dit betekent dat vele soorten meeprofiteren van het geschiktermaken van bos als leefgebied voor de Wielewaal. Of de Wielewaal zelf verschijnt als broedvogel is een vraag waar nu nog geen antwoord op kan worden gegeven. Aangenomen mag wel worden dat hierop een goede kans is door uitvoering van het plan aangezien de Wielewaal nu al mogelijk broedvogel is in het prielenbos, en het plan voorziet in uitbreiding van geschikt leefgebied voor de Wielewaal.

Verbeteringen voor de recreanten

Vorming van natuurbos en aanleg van een kreek, de eerdergenoemde ingrepen, komen niet alleen de natuur ten goede. Het gebied wordt ook aantrekkelijker voor de recreant.

Er valt immers meer te beleven doordat het bos afwisselende wordt en een nieuw element aan het gebied wordt toegevoegd in de vorm van de kreek.

Voor de recreant zijn bovendien de volgende ingrepen voorgesteld.

1. Wandelgelegenheid vergroten

Nu is slechts een rondwandeling van een kleine kilometer mogelijk. Na realisering van het plan kunt u bovendien een langere rondwandeling van bijna twee kilometer maken.

2. Extra publieksvoorlichting

Panelen met actuele informatie, een folder en excursies moeten hierin gaan voorzien.

Hiernaast is van aantasting van de recreatieve betekenis van het gebied door het plan geen sprake. Zo is geen sprake van vermindering van parkeergelegenheid langs de weg. Verder hoeft beslist geen sprake te zijn van insektenoverlast. Wel kan dit iets zijn om bij de uitwerking van de kernpunten rekening te houden, bijv. bij de keuze tussen verschillende bosdoeltypen: nat elzenbroekbos of droger essen-iepenbos.

Inmiddels heeft het plan steun gekregen vanuit de recreatiewereld. Vandaar dat Platform Groen deze zomer in Restaurant Aa-zicht een mini-expositie over Plan Wielewaal kon organiseren. Tijdens de officiële opening van de expositie heeft de directeur van de Stichting Recreatie zich in zijn toespraak heel positief uitgelaten over het plan.

De uitvoering

De belangrijkste en meest ingrijpende maatregel is de aanleg van een kreek. Het is de bedoeling deze waterloop in een korte tijdsperiode (minder dan een maand) te graven. Daarna zal binnen enkele groeiseizoenen een weelderige rietkraag aan weerszijden van de waterloop ontstaan. Deze ingreep is niet alleen belangrijk omdat hiermee winst voor natuur en recreatie wordt geboekt. Het is ook belangrijk voor het publiek en de gemeentelijke overheid omdat juist door deze ingreep in de natuur snel aansprekende resultaten zijn te verwachten.

Het omvormen van populierenbos vergt meer tijd. In dertig jaar moet het natuurbos een feit zijn. De populieren zijn dan (vrijwel) verdwenen. Hiertoe zullen open plekken in het populierenbos van hooguit 20-30 meter worden gekapt. Daar dient zoveel mogelijk spontaan het natuurbos te ontstaan.

Besluitvorming

Platform Groen heeft het plan voorgelegd aan de verantwoordelijke wethouder, dhr. van Hek. Het besluit over de uitvoering van het plan zal uiteindelijk dit najaar genomen worden door de gemeenteraad. Daarvoor zal de gemeente het plan verder uitwerken en er een prijskaartje aanhangen.

BUITEN DE VERENIGING

16 GEMEENTELIJKE PRINCIPES VOOR NATUURONTWIKKELING

Taeke de Jong

Johan Vos, Richard Visser, Arjen Bosch en ik mochten op 6 september in het Stadhuis onder het toezend oog van wethouder Roy van Hek voor raadsleden en andere belangstellenden een lezing houden, vervolgens mocht ik de discussie leiden. Daaruit bleek een redelijke eenstemmigheid omtrent de prioriteit voor mondiale en lokale biodiversiteit en prioriteit voor de basis van de voedselpiramide. Ik geef enkele denkbeelden uit mijn lezing en hoop in het volgende nummer Johans verhaal integraal te mogen afdrucken.

Natuurontwikkeling vergt:

1. tijd, dus een standvastig, jaar in jaar uit aan burgers, politici en ambtenaren telkens opnieuw uitgelegd beleid dat zich over meer dan tien jaren uitstrekt;
2. aanvaarden en waarderen van principiële onvoorspelbaarheden in de natuur die een essentieel onderdeel van haar waarde voor de mens uitmaken;
3. signaleren en bevorderen van winst aan soorten door spontane vestiging onder aanvaarding van verlies van soorten als gevolg van natuurlijke successie;
4. duurzame en naar natuurvormen gespecificeerde gemeentelijke doelstellingen;
5. een aanhoudende stroom gemeentelijke plannen en burgerlijke initiatieven waaruit gekozen kan worden om deze doelstellingen concreetiseren;
6. een voortschrijdend meerjarenprogramma voor uitvoering van deze plannen;
7. voortdurende evaluatie en toetsing van uitgevoerde plannen en maatregelen aan de doelstellingen van het eenmaal ingezette beleid.

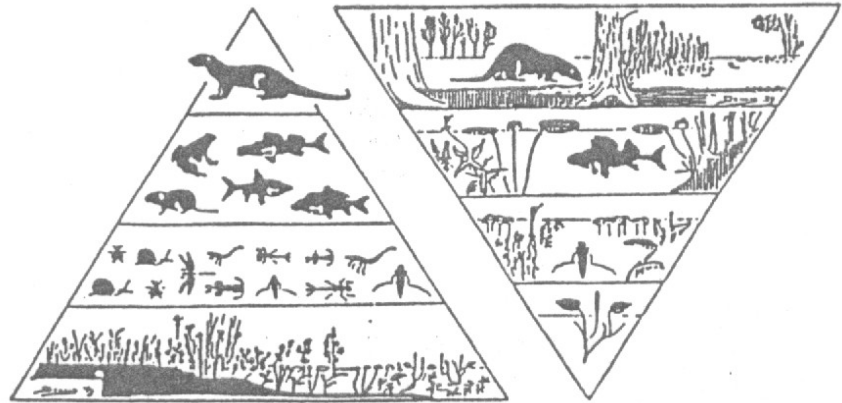
Voor een standvastig beleid zijn voor een langere termijn door de raad vastgestelde doelstellingen noodzakelijk. Deze doelstellingen moeten telkens opnieuw geconcretiseerd worden in plannen voor de ruimtelijke inrichting en het beheer. Van deze plannen moet worden afgeweken wanneer uit de geregelde evaluatie blijkt dat zij niet aan de doelstellingen hebben voldaan. Het vastleggen van de toekomst in plannen lijkt in strijd met de aanvaarding van de principiële onvoorspelbaarheden die wij juist in de natuur als nu eens **niet** door mensen geplande ruimte waarderen, maar ook is een kwestie van schaal.

De voorkeur voor uniformiteit op een bepaald schaalniveau en verscheidenheid op een ander schaalniveau heeft **altijd** verschillende consequenties voor verschillende sectoren van de natuur en deze moeten tegen elkaar worden afgewogen tegen de achtergrond van de doelstellingen die men heeft. De Gemeente Zoetermeer heeft zich echter nog niet gespecificeerd uitgesproken over de doelstellingen die zij, uitgaande van de nu geconstateerde rijkdom, met de natuur-ontwikkeling op haar grondgebied heeft. Daardoor zijn er ook geen concrete criteria waarmee verschillende plannen tegen elkaar kunnen worden afgewogen. Er gaat dan ook voor de bevolking geen stimulans van de Gemeente uit om méér initiatieven zoals het plan Wielewaal te lanceren.

Ik wil twee ecologische principes noemen die tot zulke criteria zouden kunnen leiden. Het eerste principe wordt door Roos en Vintgens in hun voortreffelijke boekje "Het milieu van de natuur" onder auspiciën van de Stichting Natuur en Milieu aan de orde gesteld als "De wet van de omgekeerde piramides".

De basis van de voedselpiramide wordt globaal gevormd door het plantenrijk, het midden door insecten en de top door hogere dieren aan het eind van de voedselketen.

Overéénkomstig de in de verschillende sectoren opgeslagen hoeveelheid biomassa wordt de basis breder getekend dan de top. Deze voorstelling van zaken zou een belangrijke consequentie moeten hebben voor de natuurontwikkeling. De plantenwereld is voorwaarde voor al het leven op aarde.

De wet van de omgekeerde piramides

Toch staat in de natuurontwikkeling dikwijls het behoud van publiek meer aansprekende hogere dieren voorop. Een natuurontwikkelingsstrategie die de hogere dieren voorop stelt lijkt echter sterk op de strategie om bij het bouwen van een huis met de nok van het dak te beginnen.

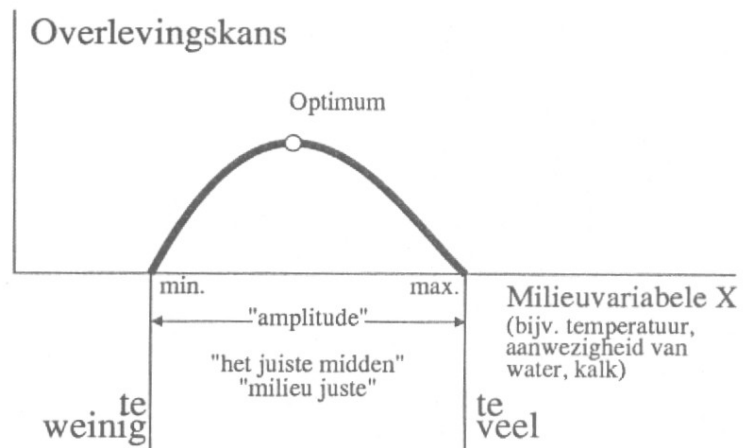
Roos en Vintgens stellen vervolgens dat de vorm van de piramide omgekeerd moet worden getekend wanneer men niet de totale biomassa, maar de benodigde ruimte per exemplaar in beeld wil brengen. Hogere dieren aan het eind van de voedselketen hebben een veel groter areaal nodig dan planten die immers voldoende hebben aan hun standplaats. Ook deze voorstelling van zaken heeft grote consequenties voor de natuurontwikkeling. Het betekent namelijk dat versnippering van ruimte in het algemeen ernstiger is voor hogere dieren dan voor planten en dat de strategie van het aanleggen van "ecologische infrastructuur" voornamelijk voor enkele hogere soorten van belang is, maar voor de zeer grote meerderheid nauwelijks betekenis heeft. Isolatie door versnippering kan voor planten en insecten zelfs tot beschermde en zeldzame situaties leiden. Het aantal in Nederland aanwezige soorten in deze categorie mag men, als men de insecten, fungi en micro-organismen meetelt op meer dan 10000 schatten, terwijl het aantal hogere dieren hooguit enkele honderden beslaat.

De vraag rijst dus waar men bij de natuurontwikkeling in Zoetermeer de nadruk wil leggen: bij de basis of bij de top van de voedselpiramide. Een belangrijk probleem is, dat voor een benadering vanuit enkele topsoorten onze kennis van ecologische relaties tekort schiet om het voedselweb te kunnen reconstrueren dat wij ten behoeve van een natuurlijke onderbouw van deze doelsoorten zouden willen aanleggen. Bovendien zijn er altijd beslissende factoren buiten onze invloedssfeer, zoals klimaatverandering die roet in het eten kunnen gooien. De kans is groot dat we in onbeïnvloedbaar veranderende ecologische omstandigheden de eenmaal vastgestelde doelsoorten kunstmatig in leven moeten houden, en dan kunnen we net zo goed een dierentuin of volière aanleggen.

Het construeren van verscheidenheid in de basis door verscheidenheid in beheer, in de direkt beïnvloedbare abiotische ondergrond en het ontwerp van de stedenbouwkundige omgeving heeft een veel grotere kans op succes, zij het dat we niet zeker weten wélk succes.

Er zal zich een systeem ontwikkelen waarvan onvoorspelbaar is welke top daaruit zal groeien. Mijn pleidooi is dat te aanvaarden als essentie van onze relatie met de natuur als laatste ruimte waarin de menselijke planning niet het laatste woord heeft.

Een tweede ecologisch principe dat ons wellicht aan doelstellingen en criteria voor natuurontwikkeling in Zoetermeer kan helpen is het principe van de ecologische tolerantie. In de ecologische tolerantiekromme is de overlevingskans van een organisme uitgezet tegen een omgevingsvariabele zoals bijvoorbeeld de aanwezigheid van water.

De ecologische tolerantiekromme

Bij te weinig water is de overlevingskans nul, bij te veel ook. Tussen verdroging en verdrinking ligt het "juiste milieu" voor plant, dier of mens. Het optimum en de grenzen liggen voor elke soort anders.

De ecologische tolerantie van een soort kan men soms in het veld herkennen, bijvoorbeeld de spreiding van een plantesoort op een helling van droog en hoog naar laag en nat. Men ziet de optimaal florerende exemplaren groeien op de hoogtelijn van het optimum voor de soort.

De ecologische tolerantie in het veld

Aan de droge en natte kant van deze lijn vindt men marginale exemplaren op een hoogtelijn die voor de soort iets te droog of te nat is. Nu zijn deze marginale exemplaren voor de overleving van de soort van grote betekenis. Gesteld bijvoorbeeld dat het langdurig droog blijft, dan zullen de eerst optimaal florerende exemplaren marginaal worden. De exemplaren die voorheen te nat stonden gaan nu floreren. Variatie in de omgeving blijkt een risicodekking van de soort tegen catastrofes. Hetzelfde geldt voor genetische variatie en voor meer soorten bijéén. Behalve voor de soort zelf zijn de marginale exemplaren van grote betekenis als voedingsbron voor andere soorten.

Optimale exemplaren wapenen zich tegen vraat. Men ziet koeien zich over het hek van hun eigen bemeste weiland buigen om het malse gras van een naburig onbemest weiland te bemachtigen. Juist marginale omstandigheden blijken een grote soortenrijksom op te leveren.

Nergens ziet men zoveel verschillende insecten als in voedselarme gebieden, waar marginale exemplaren van veel soorten als voedingsbron aanwezig zijn, nergens ook zoveel insecteneters en roofdieren die het op insecteneters gemunt hebben. Zeldzame vlinders blijken afhankelijk van het voorkomen van marginale planten.

Nu zijn marginale planten voor mensen minder interessant. Wij doen er alles aan onze voedingsgewassen een optimale standplaats te geven. Daartoe egaliseren en draineren wij de bodem, zaaien genetisch homogene zaden, optimaal op productie en concurrentiekracht geselecteerd, waarvoor alle andere soorten ter plaatse wijken. Daarmee ondermijnen we echter de soortenrijkdom, de natuurlijke weerstand tegen veranderingen. Mijn voorganger in Delft, Van Leeuwen, legde dan ook een baanbrekend verband tussen variatie en duurzaamheid die direct voor het stedenbouwkundig ontwerp toegankelijk leek. Wat echter nog ontbrak was het onderscheid naar schaalniveaus. Het ontwerpmatig omgaan met verscheidenheid leidt tot de vraag welke verscheidenheid op elk schaalniveau gewenst is (zie de "schaalparadox" op pag. 18).

Joosten stelt een systeem van natuurwaardering voor waarbij op elk schaalniveau afzonderlijk wordt vastgesteld hoe uniek een gebied eigenlijk is: hoe uniek is De Peel eigenlijk in Brabant, Nederland, Noordwest-Europa, dit continent, de wereld? Vervolgens rijst de vraag waar wij onze prioriteiten leggen: mondiaal, continentaal, nationaal, regionaal, lokaal.

Dezelfde vragen gelden voor Zoetermeer. Willen wij op ons eigen grondgebied zoveel mogelijk biotopen verzamelen of willen wij ons beperken tot enkele biotopen die essentieel zijn voor het voortbestaan van mondiaal bedreigde soorten of beide: in het ene deel van Zoetermeer de eerste strategie en in het andere deel de andere? In het eerste geval leggen we de prioriteit bij de lokale biodiversiteit en in het tweede geval bij de mondiale. Daarnaast is er natuurlijk een recreatieve doelstelling waarbij de menselijke soort centraal staat. Ook bij deze doelstelling staat een gevarieerd aanbod centraal.

Wanneer wij de doeleinden van natuur- en milieubeleid kritisch bekijken, dan moeten we constateren dat er geen andere milieuproblemen zijn dan de aantasting van mondiale biodiversiteit en menselijke gezondheid. Natuurontwikkeling draagt aan de menselijke gezondheid bij door de mogelijkheid van recreatie, nader geconcretiseerd door de mate van toegankelijkheid van de natuurgebieden. Biodiversiteit en vooral de schaal waarop men die verscheidenheid nastreeft is echter meer bepalend voor het soort natuurgebied dat men ambieert.

Uit het voorgaande kan men opmaken dat diversiteit zowel voor de natuurontwikkeling, voor de recreatie als voor het stedenbouwkundig ontwerp van grote betekenis is, maar dat de schaal waarop wij de variatie zouden willen nog object van discussie is. Bij welke soort diversiteit zijn de vogels, vlinders of planten het meest gebaat? Zowel de vogelwerkgroep als de vlinderwerkgroep, als de plantenwerkgroep zullen streven naar een zo groot mogelijk aantal soorten vogels, vlinders en planten op het grondgebied van Zoetermeer. Over de doelstelling van het bereiken van een zo groot mogelijke biodiversiteit kunnen we het dus snel eens worden. Laten we die doelstelling dan door de Raad doen vaststellen, zodat een meer gerichte discussie omtrent de strategie kan worden gevoerd die van Zoetermeer de mooiste stad van de wereld kan maken.

17 HUISMOEDERTJES

Marit

Deze zomer heb ik een paar weekjes gekwetst op een stoeltje gezeten. Knie gekreukt. Dat hoeft u niet zielig te vinden, want die stoel stond lekker in onze volkstuin naast de nieuwe vijver. Maar u bent wel gewaarschuwd: ik voel mij nu geroepen om u hier alle beestjes op te sommen die daar in die tijd voorbij kwamen.

Zo was daar de ruggezwemmer, u bekend uit mijn vorige verhaal. Dank, overigens, voor uw hartverwarmende reacties! En inderdaad, zo'n beest heet eigenlijk een bootsmannetje. Maar dit was een vrouwtje. Het produceerde een hele vloot aan miniatuur-bootslieden (-liedjes?) en klom toen de vijver uit. Dat was nog een heel gedoe. Aanloop, hard peddelend ondersteboven tegen de waterspiegel, om de kant op te schuiven. Dan, op de rand van land en water, een draai om de pootjes aan de grond te krijgen. Dat ging honderd keer mis. Toen het eindelijk lukte, leek het ineens een heel ander beest. De witte onderkant, in het water de kiel, bleek nu haar rug te zijn. Op het droge volgde een moeizame tocht met onhandige roeipoten door hoog gras. Ze hees zich in een grashalm, bleef een halfuurtje rusten en opdrogen. Toen toverde ze onverwacht forse vleugels tevoorschijn, startte een brommend motortje en koos het luchtruim. Hemelhoog, pijlsnel. Of ze nooit anders gedaan had.

Haar grut miste haar niet. Het stooft vraatzuchtig af op ieder vliegje of bloemblaadje dat op het vijverwater neerdwarrelde en kwam daarbij heftig met elkaar in botsing. Ze aten dus voornamelijk elkaar op en groeiden daar hard van. Dan waren er waterjuffers en libellen in allerlei maten, groen, blauw en bruin en één vuurrode.

Er was een tijftjaf die steeds, met de teentjes om de stengels van de waterweegbree geklemd, kwam badderen. Kikkers natuurlijk ook. En één bleek salamandertje dat ik verder nooit terug heb gezien. Want er was ook een kolossale geelgerande watertor. Die begon zo systematisch de prille kikkertjes uit te roeien, dat ik er zenuwachtig van werd. Ik kan niet hebben dat zo'n gepantserd vreetmachien zachte schepseltjes met echte handjes en voetjes vernielt. Hij is dus daadkrachtig verwijderd.

Binnen een week dook er een nieuwe op, kleiner en gewiekster. Die heb ik nog steeds niet te pakken kunnen krijgen.

Kijk, hier betrapt u mij op vals spel. Slinks probeer ik om, tenminste in mijn tuin, de illusie van het paradijs overeind te houden. Bloemengeur en zonneschijn, iedereen lief voor elkaar en niemand mag stuk- of doodgaan. Maar daarbij blijkt de natuur zo tegen te werken. Neem nou die kikkertjes. Alles doe je d'r voor. Je graaft vijvers voor ze, jaagt reigers en monstertorren uit de tuin, je knipt het gras met een nagelschaartje omdat je bang bent ze in de grasmaaier te versnipperen. En dan gaan de klunsjes met z'n allen in een te ondiep poeltje zitten sudderen in de zon en laten zich tot kikkersoep koken..... Als ze zo nodig dood willen, kunnen ze dat dan niet ergens doen waar ik het niet zie? Of ik al geen zorgen genoeg heb om mijn eigen kinderen!

En neem nou die vlinders. Die horen er onbekommerd en talrijk op los te fladderen. Dat deden ze ook, deze zomer. Wel netjes gesorteerd, ieder op zijn eigen plant. De dagpauwogen op de vlinderstruik, witjes op de damastbloemen, vosjes op het koninginnekruid. De marjolein vol minieme spikkelvlindertjes, te klein om een naam te krijgen van de vestzaknatuurgids. (Raar is dat. Want de koninginnepage, die je nooit ziet, staat er wél in. Zo vind je in een diersporengids ook nooit de bulten, blazen en blaren die steekbeesten op je vel achterlaten.) De atalanta's echter lurkten het sap van aangevreten overrijpe pruimen, bovenin de boom, waar je niet bij kan om te plukken. Ze raakten er beneveld van en

gingen raar vliegen. Dat is gevaarlijk voor een atalanta, ze raken er hun lijf door kwijt. Naderhand vond je dus her en der losse vleugels zonder beest ertussen. Want vlindervretertjes eten zelden de vleugels erbij op.

En dan die nachtvlinders, die per se in ons tuinhuis opgesloten willen raken. Zorgvuldig jagen we ze allemaal naar buiten, voor de deur op slot gaat en we naar huis gaan. En toch. Altijd als we weer binnenkomen, ligt er zo'n rij stoffige lijkjes achter de drempel. 'Huismoedertjes' noemt het vlinderboek ze, al heeft het jaren geduurd voor ik in het frisgekleurde plaatje de stoffelijke overschotjes uit het tuinhuis herkende. Zo'n naam maakt het drama compleet. Al die huismoedertjes, die dachten dat ze veilig onder dak waren. Lekker onder de pannen. En die uiteindelijk, -tig jaar feminisme ten spijt, tegen de muren opvlogen tot ze er door bij neervielen.....

'All we are is dust in the wind.'

P.S.

Voor de rubiek: 'Gezien in Zoetermeer'

(Nou ja, niet gezien maar gehoord:) een dame die zei:

"We zitten tegenwoordig, nu ze bij de Noord-Aa al dat bos gekapt hebben, zo blóót op het naaktstrand."

GEGEVENS

18 DATA

schrijf in Uw agenda

5 oktober Vogelwerkgroep lezing over het toekomstige Bentwoud. Spreker: Jeroen Clausman (prov. Zuid-holland) Plaats/tijd: M.E.C. De Soete Aarde, 20.00 uur.

7 oktober KNNV Paddestoelenexcursie 'Elswout' o.l.v. Peter van Wely. Opgeven: 079-169210 of 079- 422924. Verzamelpunt: Station Zoetermeer-Driemanspolder bij Hopman om 9.00 uur.

13 oktober Heimans en Thijssestichting i.s.m. Inst. voor Geschiedenis der Natuurwetenschappen, Universiteit Utrecht, symposium "100 jaar natuurbeleving en natuurbescherming" in de Koningszaal van Artis Plantage Middenlaan 2c te Amsterdam vanaf 10:00 uur. Aanmelding: f35,- (f25,- voor donateurs/studenten) + f17,50 lunch overmaken op giro 3831069 t.n.v. Heimans en Thijsse Stichting te Amsterdam o.v.v. "Symposium 100 jaar Natuurbeleving en Natuurbescherming".

15 oktober IVN paddestoelenexcursie in het Westerpark. Vertrek: Westpunt om 13.00 uur

21 oktober KNNV Paddestoelenexcursie in het Vernèdepark onder leiding van Peter v. Wely. Aanvang/geschatte tijdsduur: 13.30 uur/2 uur. Verzamelpunt parkeerplaats bij het nieuwe "bridge-home".

21 oktober Vogelwerkgroep excursie Meyendelse bos door Annelies 't Hooft. Vertrek: Parkeerterrein Meerzicht om 8.30 uur.

1 november KNNV Lezing met dia's over de paddestoelen van Zoetermeer door Peter van Wely in het M.E.C. "De Soete Aarde", v. Leeuwenhoeklaan 15A, aanvang: 20.00 uur

9 november Vogelwerkgroep dialezing over Schotland. Spreker: Arris Ouwehand, Plaats/tijd: M.E.C. De Soete Aarde, 20.00 uur.

18 november IVN trekvogels in het Noord-Aa gebied. Vertrek: Restaurant Aa-zicht om 14.00 uur.

18 november Vogelwerkgroep excursie Westerpark door Bob de Lange. Vertrek: Westpunt om 8.30 uur.

23 november KNNV lezing met discussie over natuurontwikkeling in het stedelijk gebied van Zoetermeer door Johan Vos in het M.E.C. "De Soete aarde", v. Leeuwenhoeklaan 15A, aanvang: 20.00 uur

9 december 9:30 - 16:30 uur in "De Flint" in Amersfoort, landelijke dag over het onderzoek naar flora en fauna in Nederland en de samenwerking tussen verschillende vrijwilligersgroepen, zowel voor mensen die zelf gegevens over flora en fauna verzamelen als voor gebruikers van deze gegevens bij beleid of beheer. Thema's: landelijke inventarisaties, tijdreeksen en meetnetten, rode lijsten en soortbescherming. Toegang gratis, voor lunch f 15,- overmaken giro 5134425 t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen o.v.v. "Lunch de Flint".

14 december Vogelwerkgroep "Wijsvogelavond" door Waldo v. Zuylen/Heleen v.d. Ark, Plaats/tijd: M.E.C. De Soete aarde, 20.00 uur.

16 december landelijke variadag FLORON in het Beatrixgebouw van de jaarbeurs te Utrecht. Aanvang 10.00 uur

16 december Vogelwerkgroep excursie Akkerdijkse plassen. Vertrek: Parkeerterrein Meerzicht om 8.30 uur.

20 december KNNV open avond en algemene ledenvergadering in het M.E.C. "De Soete Aarde", aanvang 20.00 uur.

11 januari Vogelwerkgroep lezing over roofvogels. Spreker: Rob Vogel (SOVON) Plaats/tijd: M.E.C. De Soete aarde, 20.00 uur.

18 januari KNNV diapresentatie met als thema "De flora van Den Bosch anno 1993" door Rob de Vrind in het M.E.C. "De Soete aarde", v. Leeuwenhoeklaan 15A. Aanvang 20.00 uur.

19 REGISTER

		grote kroosvaren	5
		grote lisdodde	8
aardhommels	6	grote watereppe	5
aarvederkruid	8	haagwinde	5
akkerdistel	6	heen	8
argusvlinder	14	hoge cyperzegge	5
atalanta	6,13	hooibeestje	14
azolla	5	huiszwaluwen	6
beren	10	icarusblauwtje	6,14
biezeknoppen	5	kale jonker	5,6
bitterzoet	5	kattestaart	5
blauw glidkruid	5	kikkerbeet	5,8
blauwborst	20	klein geaderd witje	14
bleeksporig bosviooltje	11	klein koolwitje	13
bont zandoogje	14	klein kroos	8
boomblauwtje	14	kleine vos	13
bosaardbei	5	kleine vuurvlinder	14
bosuil	20	kleine watereppe	5,8
bosviooltje	11	kolibrievlinders	13
braam	5	koninginnekruid	17
brede wespenorchis	5	krabbescheer	5,8
bruin zandoogje	14	kransvederkruid	8
bruinblauwtje	14	kranswieren	8
brunel	5	kroosvaren	5
bultkroos	8	landkaartje	13,14
carduus	6	libellen	6
cirsium	6	lidrus	5
citroenvlinder	13	lidsteng	6
dagpauwoog	6,13	lindepijlstaart	13
daslook	12	melganzevoet	6
distelvlinder	6,13,14	moerasandoorn	5
donkersporig bosviooltje	11	moerasrolklaver	5
doodshoofdlinder	13	moerasspirea	5
drinker	16	moerasvergeet-mij-nietje	5
echte valeriaan	5	moeraswalstro	5
engels raaigras	6	muskuskruid	12
engelwortel	5	oranje luzernevlinder	14
fagetum carpaticum	10	oranje zandoogje	14
fijn laddermos	8	oranjetipje	14
galloway	7	otters	10
gedoornnd hoornblad	8	pastinaken	6
gehakkelde aurelia	13,14,16	penningkruid	8
gele luzernevlinder	14	pijlkruid	5
gele plomp	5	puntkroos	8
gele waterkers	5	reichenbachiana	11
geveugeld hertshooi	6	riviniana	11
groot geaderd witje	14	rode ganzevoet	8
groot koolwitje	14	rouwmantels	13
groot moerasscherm	8	schedefontijnkruid	8
grote egelskop	5,8	sleedoorndpage	14

smalle waterpest
 speerdistel
 spiesmelde
 steenhommels
 stijve waterranonkel
 veelwortelig kroos
 veerdelig tandzaad
 vlinderstruik
 waterpest
 watertorkruid
 waterweegbree
 wielewaal
 witte honingklaver
 witte klaverzuring
 witte winterpostelein
 wolfsfoot
 wolven
 zeebies
 zuring
 zwanebloem
 zwart tandzaad
 zwartsrietdikkopje
 zweefvliegen

8
 6,13 **20 NAMEN**
 6 Bestuur
 6 Jan Parmentier, voorzitter (169210)
 8 Annet de Jong, plaatsvervangend voorzitter
 8 (422924)
 8 Tilly Kester, secretaris
 6 Hans Bieze, penningmeester (421351)
 5 Johan Vos, natuurhistorisch secretaris
 5 Els Prins, plaatsvervangend
 5,8 natuurhistorisch secretaris (01793-1749)
 19
 6 **REDACTIE KWARTAALBERICHT**
 12
 12 Taeke M. de Jong
 5 Marsmanhove 2
 10 2726 CM Zoetermeer
 8 telefoon:
 6 werk:015-785965
 5,8 thuis:079-516599
 8
 6,13,14 Kopij kan hier worden ingeleverd in getypte
 6 vorm of op floppy (platte DOS-tekst of WP
 5.1).

Typ soortnamen met kleine letters! Het
 woord "mens" wordt immers ook niet met
 een hoofdletter geschreven. Je kunt ook
 een afspraak met Taeke maken om samen
 een verhaal te maken. Vooral ervaringen
 uit het Zoetermeerse verleden vallen bij
 hem in goede aarde. Je kletst met een kop
 koffie wat voor je uit en naast je zie je bij
 Taeke op de laptop een verhaaltje ontstaan
 dat je kunt controleren en wijzigen waar je
 bij zit.

Inleverdatum geschreven kopij
 februari nummer: 22 januari 1995 bij Taeke
 de Jong.
 Denk aan de rubriek in het kwartaalblad:

Gezien in Zoetermeer!

Het gaat hier om waarnemingen van
 Zoetermeerse KNNV'ers. Ziet of ervaart u
 iets in de Zoetermeerse natuur, maak er
 dan een berichtje van (met vermelding van
 waar en wanneer) en stuur het op Taeke.

IK WIL OOK LID WORDEN

Ondergetekende,

.....Naam

.....Adres

.....postcode

.....telefoon

geeft zich op als lid van de KNNV-
Zoetermeer

wil graag nader geïnformeerd worden
over de KNNV

Lidmaatschap: fl 50,- per jaar, inclusief
abonnement op Natura.

Huisgenootleden: fl 25,- per jaar.

Dit formulier kunt U inleveren bij of
toezenden aan:

Jan Parmentier
Regentessestraat 8
2713 EM Zoetermeer

of aan:

Annet de Jong
Gaffelaarkade 2
2725 CD Zoetermeer